

De grootsheid van het kleine

Over Avraham Sutzkever

Erik Sander

Het gedicht *De Graankorrel* dat wij op muziek van Gerrit Jan Niemeijer in Münster voor het eerst “los”, en daarna in Nordhorn als deel van de complete *Nacht* zullen gaan zingen, werd geschreven door Avraham Sutzkever. Sutzkever werd in 1913 in Smor-gon, in het huidige Wit-Rusland geboren uit een geslacht van vooraanstaan-de rabbijnen en Chassieden. Tijdens de Eerste Wereldoorlog werden de daar levende Joden door de Russen naar Siberië verdreven. Nadat vader Sutkever in 1920 in Omsk was gestorven, keerden moeder en kinderen terug naar Wilna, nu de Litouw-se hoofdstad Vilnius, waar Avra-ham het Pools-Joodse gymnasi-um bezocht. Al snel begon hij actief te worden in het Jiddische culturele en literaire leven van die stad, en sloot hij zich aan bij de avant-gardistische schrijvers- en kunste-naarskring *Yung Vilne*. In 1932 publiceerde hij zijn eerste gedicht, en in 1937 zijn debuut-bundel *Lider*, waarmee hij opviel tot in New York. Terwijl de meeste van zijn groepsgeno-ten kunst beschouwden als een instrument voor sociale en politieke strijd, was Sutzkever diep overtuigd van de inherente kracht van de poëzie. Deze overtuiging, dat het woord de tijdelijke mens met het eeuwige verbindt en tegelijk het tijdelijke van de mensenwereld ontstijgt, is diep in het Jodendom geworteld. Die gedachte komt ook terug in de tekst die wij zingen:

*veln di verter oykh nern/ veln di verter gehern/
dem folk in zayn eybign gang.
zullen de woorden jullie voeden/ zullen de
woorden toebehoren/ het volk in zijn eeuwige
reis.*

In 1941 werd het ghetto ingericht, dat slechts weinig van de tachtigduizend daarin samen-gedreven mensen overleefden. Sutzkevers pasgeboren zoontje en zijn moeder werden er vermoord. Hij wordt er actief bij de partizanen

en in de ghetto-brigade, smokkelt wapens en geeft literatuurcolleges, en slaagt erin talrijke zeldzame boeken en handschriften te redden. Een koerier van de partizanen bracht ze in 1943 naar Moskou. Deze verzameling bevindt zich nu als de Sutzkever-Kaczerginski Collection in New York. In 1944 werden Sutzkever, samen met zijn vrouw en een groep strijders die het ghetto hadden weten te ontvluchten, met een speciaal vliegtuig naar Moskou gebracht, als symbool van het Joodse antifascistische verzet. Maar ook in het ghetto bleef zijn heilige geloof in de macht van het woord ongebroken, en bleef hij in de meest barbaarse omstandigheden zo'n tachtig gedichten en kleine prozastukjes schrijven. Hij beschreef daarin *di groyскеyt fun kleynкеyt*, zoals de waarde van het kunnen warmen van je

verkleumde handen boven een hoop verse paardenstront of het gevoel van vrijheid dat ontstaat als je een vlinder door een bunker vol opgejaagde kin-deren ziet fladderen. In de hele Jiddische wereld werden zijn verzen uit en over de periode van vervolging en vernietiging beroemd. Zijn gedicht *Unter dayne vayse stern* werd in het ghetto als “volkslied” gezongen. Al deze gedichten heeft hij weten te redden door ze eerst te begraven, en hij publiceerde ze in 1946 als *Lider fun geto*. “Ons” lied gaat nog over het *willen* redden van deze teksten.

Vanuit Moskou bracht hij samen met onder anderen Ilya Ehrenburg in een zwartboek verslag uit van de systematische uitroeiing van de Poolse en Litouwse Joden, en Paster-nak vertaalde zijn werk in het Russisch. In 1946 trad hij op als getuige bij het Neuren-bergse Tribunaal. In 1947 emigreerde hij met zijn vrouw naar Tel Aviv, waar hij nog altijd woont. Eveneens sinds 1947 vertegenwoor-digt hij de Jiddische literatuur bij de PEN-Club, en in 1948 richtte hij *Di goldene keyt* (De gouden ketting) op, een Jiddish literair tijdschrift waarvan de titel het overleven van het Joodse volk door zijn cultuur en letterkunde symbo-liseert.